

gyűjtő: 3005 ISTVÁN	
gyűjtés ideje: 1974.	
TART.: EMLÉKEZÉS GÖNCSI FERENCRE	
	6 lap
FOTÓRAJZI MUTATÓ:	HAROSVÁR
SZAVAMUTATÓ:	<u>XXIX</u> ,
	<u>XXX</u>

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

1974. okt. 24.

Ha nevét leírva látom, vagy említeni hallom, akkor egy közepesnél valamivel magasabb alkatú, koránál fogva kissé lassújárású, de jótartású és tekintélyt sugárzó embert látok emlékezetemben még most is, pedig 25 éve is elmúlt, hogy utolsó sóhaját küldte az ittmaradottaknak s megtört fényű szemével búcsúzott e világtól.

Nyugodtan búcsúzott, mint ahogy illett az ő egyéniségéhez; - immár megnyugodva fogadta a természet végső akaratát, - számot vetett belül és kívül mindenről; - mindenről, ami rá bízott s amit önként önzetlenül vállalt és tett.

Bizva tudom, hogy végső szikrája csendben szállt el a végtelen mezőkre a többi magyar csillagok közé, - a munkatársai közé, akikkel egész mozgalmas életében együtt kereste a világosságot, a fényt a magyar nép ~~szívének~~ megismeréséhez és annak megismertetéséhez.

Mint múzeumigazgató halt meg, - nem pedig mint jól tanító pedagógus, pedig az volt a javából, - s nem is mint hivatalát kifogástalanul el látó vezető királyi tanfelügyelő. Nem.

Izig-vérig adottsága volt a néprajzot megérző, megértő íráshoz. A nép nyelvén szólt hozzájuk, mindig jól ullesztve a hangot, annak súlyát. Tipikus gyűjtő, múzeumot szerető lélek volt s így utolsó tetteiben és halálát is az maradt.

Csakis így, a néppel lélekben azonosulva volt képes egy életen át lankadatlanul kutatni, gyűjteni a két vármegye - Zala és Somogy - pusztuló népi emlékeit. Csakis ilyen szeretettől átforrósodott munka és annak nemes célja bírhatta őt arra, hogy e két megye falvainak legjavát gyalogszerrel keresse fel; - sokszor megtörődve a kényelmetlenségtől, nem kimélve magát dolgozott a már sürgőssé vált megmentési-gyűjtési munkán. Most visszatekintve halálának 25 éve után is még mindig érez-

hetjük gyűjtésének értékét, nagyságát; - az ő néprajzirói felfigyelése épp a legjobb időben történt, amikor a falvak népei a rohamosan fejlődő iparosodás és kereskedelem kihatásai alá sodródtak s így régi mezőgazdasági szerszámait és magacsinálta háztartási eszközeit a maga kényelmére kezdte kicserélni az ipari, gyáripari termékekre. Gönczi tudta

Somogy Megyei Múzeum
HA 2740-2010

ezta változást s hogy mihamarább be fog következni, hiszen mint ^{fiatal} sok éven át falvakban lakott; -s köztük élt, közel került a nép lelkéhez, - tudta rejtett óhaját, terveit. Tudta és látta, hogy a nép sietve veti le őseinek viseletét, építkezési formáit, meghitt szokásait.

Gönczi M. egész élete munkája abban állt, hogy írásos és tárgyi gyűjteményével megértést, szeretet ébresztett azok iránt, akiből való hajtás volt ő maga is szegény kicföldű emberek iránt. Népét a maga egyszerűségében, valós emberségében mutatja be néprajzi írásaiban; -nem színezi ki romantikával, mert tudja, hogy becsülésre méltó az úgy ahogy van. A paraszt nála nem regényes alak, s nem üz tréfát annak tudatlanságából sem, -hanem mélyreható történelmi, nyelvi és néprajzi tanulmányok alanyaként értékeli. Ő maga, mint aki faluból gyökeredzett, -érzelmileg sohasem szakadt el a talajtól, mely táplálta. Értelmi képessége, széles tudása, ítélő képessége kivételes; -bármilyen elméleti vagy gyakorlati kérdéstről legyen szó.

Fenti tulajdonságokhoz hasonlítva emberi magatartását, azt kell mondanom, hogy nehezen megközelíthető volt bizalmát elnyerni. Figyelő, latolgató ember volt, -lassan engedett fel; csak hosszabb "kóstolgatás" után adott szives, leplezetlen közvetlenségéből.

A hűség, a becsületes, szorgalmas munka tudta kiváltani más ember iránt az érdeklődését, személyi szimpátiáját. Miután ő maga is hű maradt fajtájához, családi és rokoni kapcsolataihoz, azokhoz akiknek véréből származott és hű ahhoz a munkához, amelyre elkötelezte magát ifjú kora óta utolsó leheletéig. Igen, hű maradt még megtört egészséggel is a nagy műhöz, a múzeumhoz.

Mint a Somogy megyei Múzeum Egyesület igazgatóját ismertem őt meg még 1925-ben, amikor a múzeum vezetősége engem a rendes tagok sorába meghívott.

Ettől kezdve figyelemmel kísértem a múzeum működését, buzgón jártam ismeretterjesztő előadásaira s a közgyűléseire, és segitettem alkalmaként a rendezésben.

Ugy érzem, itt röviden meg kell emlékezni a múzeum szervezője körüli munkájáról. A Somogy megyei Múzeum Egyesület mostoha körülmények közé kényszerült helyzetét Gönczi már az annak idején megjelent évkönyvben rögzítette. Ezt itt most is nyomatékosan meg kell ismételnem. És ha most

csak azt említem meg, hogy a múzeum idodája és gyűjteménye rengeteg utánjárás, kilincselés árán és sok anyagi és erkölcsi megpróbáltatás után végleges mai helyére juthatott, -addig 25-ször kellett költöztetni különböző, szivességből megtört helyekről, -ahol persze ládába csomagoltan állt a gyűjtemény, -akkor minden elismerés is kevés ahhoz, hogy Gönczi P. ebbeli heroikus munkáját értékeljük, -s csak csodálni lehet azt a nagy lelkierőt, önuralmat, mely megtartotta őt céljának útján. Így látjuk, hogy változatlanul hitt ügyének tisztaságában.

A Múzeum Egyesület közgyűlésein napirenden tartotta a múzeum végleges elhelyezésének ügyét. Rengeteg beadvány, kérelem került ki tollából Somogy vármegye és Kaposvár város vezetőségéhez, -a múzeummal együttműködő tagsághoz, -a nagy közönséghez, hogy pártfogásukat megnyerje. Évek sodródtak egymásután a reménykedésben és Gönczi a múzeum vezetőségével karöltve végre kieszközölte azt, hogy a hatóságok hivatalos programjuknak tekintsék a múzeum saját épületének megteremtését. Így a hatóságok és a nagyközönség együttes anyagi támogatásával, gyűjtéssel végre annyi pénz állott rendelkezésre, hogy országos pályázatot lehetett hirdetni a múzeum épületének megtervezésére. Szép tervek érkeztek és a megfelelőbbeket díjazták is, de a közbejött 1935-40-es évek nem voltak biztatónak ahhoz, hogy az ilyen nagyszabású kivitelezéshez foghasson a múzeum. A pénz viszont elmerült a vármegyei pénzügyi útvesztőin. Így hallottam igen sokszor keserű kifakadás-ként néha igazgatómtól. Ő, egyébként volt reá eset, hogy akár egész esztendeig tanfelügyelői nyugdíjából adminisztrálta a múzeum hivatalát, -vagy szállt ki egy-egy hirtelen szükségessé vált vidéki leletmentéshez. Szinte a csodával határos, hogyan tudta forgatni azt a kis töredék támogatási pénzt, melyet a múzeum 1925-44-ig mint bevételt könyvelhetett el. A múzeumtól kapott iszteletdíját is ha erre szükség volt, kölcsönözte a pénztárnak.

Mint néprajzi író általánosan ismert volt, -a szakemberek pedig értékes adattárként becsülik műveit. Életének legkésőbbi munkái: A somogyi gyermekcsurgói könyvtár kiadványa/ és a Somogyi betyárvilág c. munkája, melyet saját költségén adott ki. Ezeket kérésére én illusztráltam. Itt említem meg, hogy 1946-47-ben sokat dolgozott a Gyermekjátékok c. kéziratán. El is

Sárospatai Múzeum
N. F. 2740-2610
Néprajzi adattár

készült,-lo4 játék illusztrációt rajzoltaott velem hozzá.A játékokat verses mondókák és kotta kísérte.Gönczi említette,hogy ezt a munkáját kora ifjúságától kezdve gyűjtögette,-és bizott annak hézagpótló sikerében.Sajnálaxtos,hogy ezekben az években már feledékeny volt és ennél fogva nem találta meg azt a kéziratcsomót sem a lakásán,sem a múzeumban.Kár érte!Aejtély fedí,hoválett.

A korabeli néprajzi irókkal,múzeumigazgatókkal állandó szoros kapcsolatot tartott,levelezett velük.Vélemény megalkotásban,kérdéses esetekben többször fordult hozzájuk.Ilyen,-a gyűjtésre,a múzeum vezetésre vonatkozó jó minősítésekről,melyekt az említettektől,vagy a M. Tud.Aakadémiától kapott,boldog megelégedlssel emlékezett meg és beszélt róla nekem.Ezeket az értékelő jó véleményeket természetesen felhasználta a múzeum érdekében a hatóságoknál."ert hiába,-igy volt és lesz mindig,-hogy a "felülről" jött véleménynek van hatása.Szüksége volt ezekre a szakvéleményekre,mert a néprajz fontosságáról,értékéről vajmi keveset sejtő megyei urak igy vélekedtek:"Ugyan kérem,-mit ér ez a múzeum,-hiazen nincsen benne más,mint szuette pipaszár meg paraszti furkósbot faragvány"!Az igaz érték az aragnynál kezdődött és a ciromás kuriozitásoknál.Az ilyen szóbeszédttől,ha szenvedett is,-egy-két kézlegyintéssel túltette magát,-és végezte jólfelfogott munkáját.

Majd 1946 nyarán,amikor már kezdett az új életfelrogas terjedni,felkeresett lakásomon és elpanaszolta múzeumban talált dült állapotot,-kérte segítségemet.Erre valóban szükség volt,mert akkor már 86. életévébe érkezett s ereje,s türelme fogytán,-nem tudott ujrakezdeni a teljesen felforgatott gyűjteménnyel,a háború okozta károkkal,a meg sokasodott adminisztrációkkal.Vállaltam reám bizott segítő munkát.

A következő évben,1947-bánjén a megye ujjáépítésének lendületéhez tartozott már a múzeum megmentése,-ujrateremtése.Sáhez minden anyagi és fizikai segítséget megadott a megye akkor alispánja.

Micsoda örömteljes napok voltak azok!Egyszerr megmozdult minden: tárgy és akarát,jószándék,-tervezgetés a jövőre.Az újraszervezés lehetősége,az új kiállítás készítése biztos záloga volt a múzeum fennmaradásának,a további fejlesztés lehetőségének.

Ekkor a már nehezen mozgó, fáradt testű igazgatóm, Gönczi Ferenc új erőme kapott attól a boldog tudattól, hogy az ő féltett drága múzeuma mégiscsak megbecsülésre virradt. A múzeum természetesen részt vett a 3 éves terv kiállításon, így bekapcsolódott a megye újjáépítésének programjába. Elképzелhetetlen annak, aki ilyent még nem csinált, -mit jelentett az ömlesztett állapotban lévő gyűjteményből, -mely nem is volt mind a múzeum épületében- kiválogatni az ép állapotban maradt kiállításképes anyagot, -azt megszerezni és helyére tenni. Persze a kiállításához nem volt sem bútörzat sem felszerelés, -de gondoskodott a megye vezetősége.

Néhai igazgatóm szinte naponta begyalogolt a másfél kilométerre fekvő lakásáról, hogy láthassa, mi és hogyan készül, és szakyszerű útbaigazításokat adjona rendezéshez. Felfrissült lélekkel járt-kelt a múzeum helyiségeiben, -ekkor már lo szobából állott-és mosolyogva szemlélte a régen összegyűjtött tárgyi emlékeket; mindre volt valami megjegyzése: mire használták, mikor és hol gyűjtötte. Ilyen sétálgató benntartózkodásakor néhányszor észrevettem, hogy mosolyog, ingatja ősz fejét, nem hitt a szemeknek látva a kiállítás gyors kialakulását. "Tudja édes barátom ez nekem nagy elégtétel! Bizom és megnyugszom abban, hogy a múzeum megmarad, -jó gazdára talált most. És magára is szükségünk van továbbra is, -maradjon itt, -nem bánja meg".

Igy hamarosan az ő előterjesztésére megbízatást kaptam a Somogy megyei Nemzeti Bizottságtól, majd a megye alispánjától. Jó szive nyílt meg velem szemben akkor is, amikor a M. Nemzeti Múzeum restaurátori tanfolyamra rendelt fel Budapestre, -saját megtakarított pénzét adta erre a célra, csak hogy a múzeum ügye előbbre mehessen.

A feléledt múzeum az úja kiállítással egyzerre a város és a megye közönségének új érdeklődési központja lett. Nőttön-nőtt a látogatók száma. Vidékről iskolák csoportosan jöttek, -ugyancsak, ha valakinek ügyesbajos dolga akadt a városban, nem kerülte el a múzeumot, hiszen olvashatta a napi sajtóban, hogy megnyílt, -s ez nagy esemény volt.

Ilyenkor Gönczi mindig készségesen, nyájasan elbeszélgetett a nézegető, tanuló látogatókkal és mint gyakorlott néprajzos, vagy történéssz, izes

magyarázattal vezetett őket végig a terméken. Igen, ez is egy jóleső elégtétel volt számára, mert végre szótoszthatta azt a gyűjteményt, -annak tanító szellemét, melyet az ő vezetésével gyűjtöttek egybe az iskolák és Somogy megye közönsége.

Halála előtt pár nappal még magához kéretett, -bár szinte naponta meglátogattam, mert hiszen a múzeum adminisztrációját aláírásra lakására vittem, -akkor is nyomatékosan, de szeretettel arra kért, hogy ne hagyjam el a múzeumot. És kis gondolkodás után azt mondta: "Jövőre az egész múzeumot reorganizálni fogjuk s abban magának is része lesz. Most már érdemes dolgoznunk, új célokat kitűzni".

Ez volt utolsó beszélgetésünk.

Tudjuk mi múzeumi tagok, alapító tagok, hogy Gönczi Ferenc helytállása nélkül ma nem lehetne ez a már korszerűvé fejlesztett múzeum a miénk, a kaposváriaké, Somogyé.

Soós István